

آداب

صحبت

دريزاريش: الحاج محمد شاه (زيهه) سويده

۱۳۹۷

تتبع ونگارش:

الحاج امين الدين « سعیدی - سعيد افغانی »
مدیر مرکز مطالعات ستراتژیکی افغان و
مسؤل مرکز فرهنگي بحق لاره - جرمني

www.masjed.se

چگونگی صحبت و طرز تکلم انسانها بیانگر نحوه تفکر و شخصیت آنهاست. پس ما باید بیشتر نیک بیندیشیم و درست حرف بزنیم تا بتوان از طریق صحبت انرژی مثبت و سالم را به دیگران منتقل نماییم.

نباید فراموش کرد که زبان وسیله‌ی بدبختی و خوشبختی انسان بوده می‌تواند. اگر انسان زبان خود را در اختیار خود داشته باشد، وبا نیروی تعقل و تدبیر، آن را به کنترل خود درآورد، و در افاده مطالب قبل از گفتن اولاً آنرا هضم کرده و بسنجد، بطور یقین که از بسیاری مفاسد و گناهان واز بسیاری مصایب و بلاها درآمان خواهد ماند .

زبان یکی از اعضای مهم بدن است که منشأ بسیاری از گناهها و انحرافات در انسان شده می‌تواند.

توسط زبان می توان برای شهادت حق و ناحق، حفظ آبرو و بی‌آبرویی، دروغ و صداقت، غیبت و سکوت، تهمت و واقعیت استفاده کرد.

انسان بد زبان در نظر دیگران منفور می‌باشد و همگان از نیش زبان فرار و کناره جویی می‌کنند. با این وصف، سعادت انسان در گرو آن است که از شرّ زبان به خدا پناه ببرد و آن را به کنترل خود درآورد.

زبان وسیله و ابزاری است که اگر برای خیرونیکي استفاده گردد شخص را حفظ کرده به بهشت می رساند و اگر همین زبان برای شروبدی استفاده گردد، انسان را به هلاکت و نابودی می کشاند . بنابراین اهمیت که زبان در شخصیت انسان دارد ، پروردگارا با عظمت ما در (آیه ۳۳ سوره احزاب در خطاب به همسران پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه وسلم میفرماید : « باصدای نرم به گونه هوس انگیز سخن نگویند که بیمار دلان در شما طمع کنند (بلکه) برخوبی و شایستگی سخن بگویند » .

سخن گفتن بهترین، آسان ترین و عمومی ترین وسیله ارتباط بین انسان ها بشمار می رود. انسان با ید همه سعی و تلاش خویش را بخرچ دهد تا در اولین برخورد از این نعمت بزرگ الهی بهره خوب و سالم ببرد.

میتوان گفت که سخن گفتن حد اقل دو بعد (بضم ب) زیبایی دارد، یکی محتوا و مفهوم سخن دیگری طرز آرایه و ظاهر سخن. يك سخن گو در صورتی که سخنش از محتوای خوب برخوردار باشد، سخن پسندیده بگوید، در يك بعد (بضم ب) زیبایی خواهد داشت و اگر افزون بر محتوا آرایه زیبا هم داشته باشد زیبایی را در هر دو بعد آن رعایت کرده است.

قرآن کلام پروردگار با عظمت در هر دو بعد در کمال زیبایی قرار دارد . بنا بر همین منطبق است که قرآن را (احسن الحدیث) یعنی زیباترین کلام مسمی نموده اند .

« و الله نزل احسن الحديث كتابا متشابها » (خدای سبحان زیباترین سخن را فرود آورد، کتابی که آیات با یکدیگر همانند و نظارت دارند) قرآن که خود زیباترین کلام است به دیگران هم رهنمود می دهد که در سخن گفتن سخن زیبا و زیبا سخن باشید) « و قولوا للناس حسنا » (با مردم به نیکی سخن بگویید ، و سخن نیک بگویید : «قل لعبادی يقول التي هي احسن ان الشيطان ينزغ بينهم » (به بندگان من بگو همواره نیکوترین سخن را بگویند، شیطان آن ها را ودار به گفتن سخن بد نکند که موجب نزاع و دشمنی شود).

قرآن کریم در هیچ حالتی ودر هیچ شرایطی اجازه نمیدهد که مسلمان سخن بی محتوا ویدی را به زبان آرد . قرآن عظیم الشان در بحث و ملاقات با بی دینان هم اجازه بدکلامی را نمی دهد. « **ولا تسبوا الذين يدعون من دون الله فيسبوا الله عدوا بغير علم** » (با آن که غیر خدا را می خوانند سخن به زشتی نگشایید، تا آنان نیز را از روی نادانی به خدا سبحان سخن بدی بزیان آرند) .

حتی به بهترین انسان (موسی علیه السلام) امر میکند تا با بدترین انسان آن زمان فرعون (علیه ما یشتحق) به نرمی صحبت نماید.
« **اذهبْ اِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى - فَقَوْلًا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى** » (سوره طاهها آیه ۴۳ - ۴۴) (به سوی فرعون بروید، بی گمان او سرکشی کرده است. پس به نرمی با او سخن بگویید، شاید که او پند گیرد یا (از پروردگارش) بترسد،)
پیامبر بزرگوار اسلام محمد صلی الله علیه وسلم نمونه کامل تجلی این هنر و ادب است.

زبان :

طوری که که گفته آمدیم « زبان » یکی از برجسته ترین اعضای عضو بدن بشمار میرود، وقرآن عظیم الشان با ظرافت خاصی میفرماید :

« **الم نجعل له عینین. و لسانا و شفقتین** » (آیا دو چشمش ندادیم، و زبانی و دو لب.) (سوره بلد آیات ۸و۹) و باز در آیه : ۱۰ همین سوره میفرماید : « و هدیناه النجدین » (و هر دو راه] خیر و شر] را بدو نمودیم)، فهم این آیات متبرکه برای ما انسانها می فهماند که زبان یکی از ابزار هدایت بشمار میرود.

ولی ما انسانها به این نعمت الهی به سادگی نظر می اندازیم ، همانطوری که که گفته شد زبان عضومهمی بدن انسان که همه روزه با تمام قوت از استفاده بعمل می آوریم . زبان ، دنیایی بسیاررمز و راز دارد که هر چه بیشتر در مورد آن مطالعه و تعمق می کنیم، بیشتر به حساسیت آن پی می بریم.

زبان همچون دیگر اعضای بدن، هدیه الهی بشمار میرود. زبان یکی از مهمترین راههای شکر گذاری بشمار میرود.

کاش ما انسانها به مرحله ای برسیم که زبانمان باعث بدست آوردن دل های دیگران شود نه اینکه با زخم زبان، وید زبانی باعث رنجش دیگران شویم. باید از این نعمت الهی استفاده درست کردن از آن را یاد گیریم.

زبان وسیله بیان تفکر:

همان طوریکه گفته شد، زبان یکی از مهم ترین وسیله ای ارتباطی میان ما و جهان پیرامون مان بشمار میرود. ما برای برداشت اصولی و درست از روابط ما به جهان ماحول خود ضرورت داریم .

نقش اساسی زبان را تامین رابطه بین انسانها تشکیل میدهد. ما عمدتاً به همین زبان خویش می توانیم که کلتور و فرهنگ خویش را به مردم جهان معرفی و تشریح نمایم . و توسط زبان هم میتوانیم از کلتور و فرهنگ و از حقوق خویش دفاع نمایم .

زبان وسیله بیان تفکر است و اکثراً برای انتقال افکار یک انسان به انسان دیگری به کار گرفته میشود. یعنی زبان وسیله افهام و تفهیم است. این افهام و تفهیم و انتقال افکار ممکن است به وسیله گفتن، نوشتن، اشاره و یا لمس انجام شود. پس هر چه وسیله انتقال فکر، یعنی زبان، ساده و ازجانب دیگر دقیق تر باشد، عمل انتقال فکر دقیق تر و راحت تر صورت خواهد گرفت.

یکی از تفاوت های اساسی بین انسانها و حیوانات نیز همین زبان است. انسان حیوان ناطق می باشد و قدرت تکلم را که پروردگار برای ما انسان ها اعطا فرموده است ، یکی از عوامل و امتیاز عمده و اساسی برتری انسان بر حیوان می شود.

زبان وسیله برقرار کردن ارتباط انسان ها با یکدیگر است.

زبان توتی گوشتی است که به هر سمتی آن را بچرخانیم و با هواء فشار دهیم به همان سمت می چرخد. بر ما انسانها است تا بر آن کنترل لازم و دقیق و کامل داشته باشیم، در غیر آن همین توتی کوچک گوشتی اگر بطور دقیق تحت کنترل قرار نگیرد. انسان را به مصیبت های بزرگی مبتلاء خواهد ساخت.

ضرب المثل مشهور در زبان پشتو بین مردم ما وجود دارد که میگویند : خپله خوله دی هم کلا ده هم بلا . واقعاً همین زبان انسان که برای انسان عزت نصیب می نماید و در صورت عدم قبضه بدان همین زبان موجب بلا های زیادی برای انسان میگردد.

دین اسلام هر گونه گفتار و عملی را که لطمه به آبرو، حیثیت و شخصیت افراد جامعه بیار آرد ، نه تنها منع نموده بلکه آنرا از بزرگترین گناهان بشمار آورده است. در قرآن عظیم الشان و سنت پیامبر بزرگوار اسلام در رعایت این امر تأکید بیشتر صورت گرفته است .

به همین دلیل هم است که غیبت ، دروغ ، توهین ، تحقیر، سخن چینی ، افشاگری ،

استهزا، سرزنش، دست انداختن و مسخره کردن دیگران، شهادت کذب و غیره بطور مطلق در دین مقدس اسلام حرام گردیده است.

همه انبیاء علیهم السلام و بخصوص پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه وسلم در عمل به اثبات رسانیده است که موعظه حسنه با زبان نرم و منطقی محلل بسیاری از مشاکل است. زبان می تواند مشکلات فراوانی را از سر راه ما انسانها دور سازد. انسانها در تجربه دریافته اند که زبان نرم و نیکو می تواند باعث پیوند دو قلب رنجیده از هم شود. در قرآن عظیم الشان بیشتر از ۲۰ مرتبه از کلمه «لسان» و مشتقات آن که در عربی به معنای «زبان» است، استفاده بعمل آمده است.

قرآن کریم در بعضی جاها از زبان به عنوان عضو و ارگانی در بدن انسان یاد می کند و در جایی از آن به عنوان وسیله ای جهت هدایت انسان ها و یا از تنوع زبان به عنوان نشانه الهی که باعث شناخت است ذکری بعمل آورده است. بطور مثال قرآن عظیم الشان در سوره قصص به تاثیر نفوذ کلام اشاره مینماید. در این داستان آمده است که :

از جمله اولین در خواست موسی علیه السلام پس از مبعوث شدن به رسالت، برای موفقیت در انجام مسولیت خویش، فهم زبان را مطرح می سازد. « و احلل عقدة من لسانی. یفقهوا قولی » (طه آیات ۲۷-۲۸ و ۲۹) (و از زبانم گره بگشای، تا سخنم را بفهمند.) و باز میفرماید : « و اخی هارون هو افصح منی لسانا فارسله معی ردءا یصدقنی انی اخاف ان یکذبون) (سوره قصص 34)

(و برادرم هارون که از لحاظ بیان و فصاحت کلام بر من برتری دارد پس استدعا دارم او را برای تصدیق و تأیید من همراه من بفرست چون که بیم دارم که مرا تکذیب کنند و من از عهده پاسخگویی بر نیایم).

در برخی از آیات قرآنی به این اشاره شده که در حقیقت صحبت کردن به زبان مردم، باعث فهم بیشتر می شود و در قرآن عظیم الشان آمده است که علت نزول قرآن به زبان عربی که زبان معمول مردم آن زمان بوده است، آن است تا آن را فهمیده و در جملات آن به تفکر بپردازند. « فانما یسرناه بلسانک لعلهم یتذکرون » (سوره دخان ۵۸).

« (ای پیامبر) ما قرآن را به زبان مادری تو (که زبان عربی است) بیان فرمودیم تا آسان باشد و مردمان معانی را درک کنند و پند بگیرند».

و باز قرآن عظیم الشان در (آیه ۱۲ سوره احقاف) میفرماید : « ومن قبله کتاب موسی اماما ورحمة وهذا کتاب مصدق لسانا عربیا لینذر الذین ظلموا وبشری للمحسنین » (و پیش از آن، کتاب موسی که هدایت و رحمت بود و این قرآن مصدق تورات است و به زبان عربی ساده بیان فرموده شده و مقصد آنست که ستمکاران را هشدار و نیکوکرداران را بشارت دهد»).

ویاهم همین مفهوم در (آیه ۴ سوره ابراهیم) چنین بیان گردیده است : « وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه لیبین لهم فیصل الله من یشاء ویهدی من یشاء وهو العزیز الحکیم » (ما هیچ پیامبری را جز اینکه به زبان قومش تکلم کند به پیامبری مبعوث نکردیم تا بتواند حقایق و مطالب دین را برای آنها به خوبی شرح دهد. پس خداوند هر کس را مصلحت بداند در گمراهی و او می نهد و هر کس را مصلحت بداند هدایت می فرماید و اوست آن بی همتا قدرتمند منشا حکمت).

عن ابن عباس رضی الله عنهما فی قوله - عز وجل : « لا تحرك به لسانك لتعجل به » قال : کان رسول الله - صلی الله علیه وسلم - إذا نزل [علیه] جبریل بالوحي کان ربما یحرك لسانه وشفیته فیشتد علیه ، وکان یعرف منه ، فأنزل الله - عز وجل - الآیة التي فی لا أقسم بیوم القيامة : " لا تحرك به لسانك لتعجل به » (تفسیر بغوی)

رسول الله صلی الله علیه وسلم در صحبت عجله نمی کرد و این جمله به شان مبارک بر می خورد. درین آیه حرص پیامبر صلی الله علیه وسلم را در حفظ نمودن وحی اشاره نموده چون او مبارک هرگز باکسی هنگام نزول وحی صحبت نمی کرد بلکه خاموش می نشست. و کلمات وحی را با خود تکرار میکرد که فراموش نشود.

در قرآن عظیم الشان در سوره (احزاب آیه ۱۹) از استفاده زبان برای حرفهای نیش دار و تلخ یاد شده و علت آنرا، حسودی معرفی داشته چنین میفرماید : « اشحة علیکم فاذا جاء الخوف رایتهم ینظرون الیک تدور اعینهم کالذی یغشی علیه من الموت فاذا ذهب الخوف سلقوکم بالسنة حداد اشحة علی الخیر اولئک لم یؤمنوا فاحبط الله اعمالهم وکان ذلک علی الله یسیرا » (آنها نسبت به شما حسودند، اما چون خطری نزدیک شود چشمانشان از ترس مانند کسی که مرگ به سراغش آمده در حدقه می چرخد و به تو (ای پیامبر) برای کمک نگاه می کنند و چون خوف خطر دور شود با زخم زبان به شما مومنان حمله می کنند و آنها بر مال دنیا حریص هستند و آنان کسانی هستند که ایمان نیاورده اند و خدا اعمالشان را تباه گردانیده و این کار بر خداوند بسی آسان است).

همچنان در (سوره ممتحنه آیه ۲) آمده است : « ان یتقفوکم یكونوا لکم اعداء ویبسطوا الیکم ایدیهم و السنتهم بالسوء وودوا لو تکفرون » (آنها اگر بر شما دست یابند خصمانه با شما رفتار می کنند و دست و زبان به دشمنی علیه شما می گشایند و خیلی مشتاقند که شما را به کفر و کافری بکشانند).

پروردگار ما برای استفاده سالم از زبان و اینکه آنرا به دروغ عادت ندهیم و حلال اسلام را توسط زبان برای مردم حرام ، و حرام اسلام را برای مردم حلال اعلام نداریم چنین هدایت میفرماید :

« ولا تقولوا لما تصف السنتکم الکذب هذا حلال وهذا حرام لتفتروا علی الله الکذب ان الذین یفترون علی الله الکذب لا یفلحون » (سوره نحل 116) (از گفتن حرفهایی بی اساس که

زبانهایتان عامل شیوع آن هستند اجتناب کنید و نگویید این حلال است و آن حرام تا حکمی نادرست را به خداوند نسبت دهید، کسانی که بر خداوند دروغ می بندند روی رستگاری را نخواهند دید).

قرآن عظیم الشان برای مسلمانان هشدار میدهد که نباید از زبان استفاده نادرست صورت گیرد، زیرا روزی آمدنی است که، وهمین زبان بالای شما شاهدی خواهد داد: «یوم تشهد علیهم السننهم وایدیهم وارجلهم بما كانوا یعملون» (در آن روز که زبانها و دستها و پاهایشان علیه آنان در باره اعمالی که مرتکب شده اند شهادت می دهند) (سوره نور 24)

حرف زدن را باید از کلام پروردگار آموخت:

در مسأله همنشینی باید جامع‌نگر بود. نه زاهد نما‌ی و ریاکار و نه مانند کسانی که فاقد عفت در کلام باشند. هیچ یک؛ همنشینان خوب، مثبت و سازنده‌ای نیستند. البته در حد ضرورت با همه آنها میتوان سرو کار داشت؛ لیکن برای دوستی و معاشرت باید بهترین‌ها را انتخاب کرد. اگر قرار باشد که بهترین سخنگو و صاحب بهترین فصاحت کلامی باشیم، باید فن سخنوری، آداب سخن، و فصاحت کلام را در کلام الهی یعنی قرآن عظیم الشان و گفتار پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه وسلم جستجو نماید.

کلام الهی از آن جهت دارای اهمیت است که این کلام مهمترین نقشی را در سعادت و شقاوت انسان بجا آورده میتواند.

خود قرآن عظیم الشان کلام خویش را با زیبایی خاص و الفاظ زیبا چنین معرفی داشته و میفرماید: «**هَذَا بَیَانٌ لِلنَّاسِ**» (سوره آل عمران آیه: ۱۳۸) گر چه کلمه

«**بیان**» مفهوم وسیعی را در بر میگیرد و بر هر چیزی که مبین مقصود و مراد انسان باشد اطلاق می شود، خواه سخن باشد یا کتابت و یا هم اشاره. ولی هدف اساسی و عمده آن کلام و سخن است. به همین بنیاد است که: در آن به آداب سخن گفتن اشاره بیشتری نسبت به خط و کتابت نموده است.

هستند از انسانهای که کلام و سخن زدن را سطحی میدانند، ولی اگر به فهم سخن زدن و صحبت کردن کمی تعمق کنیم در خواهیم یافت که این امر از پیچیده‌ترین و ظریف‌ترین اعمال انسانی بشمار رفته که باید دقت تام در مورد آن صورت گیرد.

کلامی که جوابش ناخوشایند است نباید گفت:

طریقه صحبت کردن خوب و منطقی موجب آن میگردد که شما تاثیری خوبی، مثبت و موثری بر جانب مقابل بگذارید و از اعتبار خوبی در بین جامعه خویش بر خوردار گردید. ولی کلامی که جوابش شما را نا رحت و خفه می سازد از گفتن آن باید صرف نظر کنید.

علماء کلام بدین باوراند که کوشش کنید برای صحبت خویش مقدمه مختصری پیش بینی کنید، کوشش کنید اظهار مقدمه شما چنان دارای محتوا باشد که شنونده هدف و مقصود شما را حتی از همان مقدمه درک نماید.

درمقدمه صحبت باید چنان سبک ابتکار و مهارتی را بکار برد، که در ختم مقدمه جانب مقابل جلب و در نهایت امر جذب گردیده و کلام شما تأثیری خوبی در او بجا گذارد.

مطالبی که بیان میگردد باید مرتبط با یکدیگر باشند، نه این که در مقدمه به نکاتی پرداخته شود که در آخر بحث، هیچ نتیجه‌ای از آنها گرفته نشود.

در حین صحبت کردن کوشش کنید ارتباطی میان خود و شنونده ایجاد کنید، تا در بین شما موج مثبتی ایجاد شود و فضای دلنشین و مطلوبی بین شما و شنونده و مجموع گفتار شما بوجود آید.

همیشه کوشش کنید حین صحبت کردن مؤدب و با نزاکت باشید.

هیچگاه به کسی دشنام ندهید!

دشنام دادن در شرع اسلامی بصورت مطلق ممنوع است، اگر شما بجای صحبت کردن برای دیگران آغاز به دشنام‌گویی و ناسزا کنید مطمئن باشید که امکان ابراز نظر خویش را از دست میدهد، و وضع چنان پیش می‌آید که حتی از صحبت کردن نورمال هم باز می‌مانید.

قرآن عظیم الشان ما مسلمانان را از دو زدن و ناسزاگفتن منع فرموده و آنرا مورد نهی قرار داد است. « **و لا تسبوا الذین یدعون من دون الله فیسبوا عدوا بغير علم** » (سوره انعام، آیه ۱۰۸) (آنان که جز خدا می‌خوانند دشنام مدهید که آنان از روی دشمنی و به نادانی خدا را دشنام می‌دهند).

در روایتی آمده که پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه وسلم به صحابه کرام فرمود که به والدین خویش دشنام ندهید. پرسیدن چطور کسی میتواند چنین کند. فرمودند: همینکه به پدر و مادر کسی دشنام میدهید آنها در مقابل عکس العمل بالمثل میکنند مانند اینکه به والدین خویش ناسزا گفته‌اید.

کنترول آواز در حین صحبت:

هنگامی که با دیگران مصروف صحبت هستید، حد اعظمی کوشش بعمل آورید تا صدای شما از حد معمول بلند نشود، در صورتیکه صدای شما بلند باشد این عمل باعث بالا رفتن سطح استرس میان شما و جانب مقابل، و شنوندگان و حتی شخص خود شما میگردد. بلند صحبت کردن بیانگر و نشانه آن است که شما قادر به بحث منطقی با دیگران نیستید و عجز شما را در استدلال نشان می‌دهد و شنوندگان به این نتیجه میرسند که شما میخواهید مطلبی خویش را با توسل به زور و خشونت به کرسی بنشانید.

پیامبر بزرگوار اسلام محمد صلی الله علیه وسلم آرام و آهسته صحبت میکرد و هیچ وقت چیغ نمی زد و صدای خویش را بلند نمی کرد. و حتی مجالس آن حضرت نیز از چنان آرامشی برخوردار بود. سایرین هم در مجالس پیامبر صلی الله علیه وسلم به آواز بلند صحبت نمی کردند. «و اغضض من صوتك» و دستور هم همین بود که کسی صدایش را بالاتر از صدای رسول الله نکند «لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی» و چون خود پیامبر آهسته و آرام سخن می گفت لذا مجلسش بسیار آرام و باوقار بود و تاثیر بسزای به صحابه خویش داشت.

کنترل بر اعصاب در حین صحبت:

در حین صحبت کردن اگر شما کنترل اعصاب خود را از دست دهید، مطمئن باشید هدف که برای صحبت خود تعیین نموده اید، به دست نخواهید یافت.

در صورتیکه شما کنترل احساسات و هیجانات خود را از دست دادید مطمئن باشید که احساسات دیگران را جلب نخواهید کرد. کوشش کنید در حین صحبت همیشه خونسرد و آرام باشید، هویداست که کنترل اعصاب در برخی از موارد بخصوص در مقابل برخی از انسانها، کاری ساده و آسانی نیست. ولی یقین داشته باشید، که به زحمتش می آرد.

در حین صحبت کردن به دیگران اشاره و چشمک نزنید:

در حین صحبت با دیگران یکسره به یکنفر خیره نشوید و از اشاره به ابرو و چشمک زدن باید جلو گیری کنید. بخاطر اینکه این نوع حرکات شما در بعضی فرهنگ ها نوعی تعرض به دیگران محسوب می گردد. شما که نمی خواهید بی جهت دیگران را مرعوب خود سازید؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم در هنگام سخن گفتن، به همه افراد مجلس بطور یکسان نگاه می کرد. «و کان یساوی فی النظر والاستماع للناس» باید ما هم در حین صحبت و ملاقات ها این نقطه را جداً در نظر داشته باشیم که باید یکسان و مساوی در حال حرف زدن به این طرف و آن طرف نگاه کنیم، زیرا این نکته ظریف اخلاقی است که در نگریستن به افراد (هنگام صحبت کردن) انسان فرق بین این و آن نمی گذارد و همه را به یک چشم می بیند.

پیامبر اسلام دارنده شخصیت عالی بود: «و کان یجالس الفقراء و یواکل المساکین» (او نه تنها با مالداران و دارایان مجالست می کرد بلکه با فقرا و مساکین نیز هم نشین بود). حتی در روایات اسلامی آمده است که پیامبر اسلام از نشستن با فقرا بیشتر لذت می برد و اگر با ثروتمندان می نشست به خاطر هدایت کردن آنان بود نه روی هدف دیگری.

صحبت جانب مقابل را قطع نکنید!

پیش از آنکه اظهار عقیده ای بکنید، اجازه دهید صحبت دیگران به پایان برسد. میان صحبت کسی نه پرید، پریدن نشانه بی نزاکتی و عدم برخورداری از مهارت های اجتماعی بحساب می آید. اگر نمی خواهید خودبین و از خود راضی به نظر آید، هیچگاه

صحبت کسی را قطع نکنید و هرگاه ناچار به انجام این کار شدید، گفتن جمله «معذرت می خواهم» را از یاد نبرید.

مؤدب بودن به مفهوم آن است که برای موقعیت، عقاید و احساسات دیگران احترام قائل شد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم « لایقطع علی احد کلامه » هرگز سخن کسی را قطع نمی کرد و تا شخصی مشغول سخن گفتن بود، به او خوب گوش می داد و پس از تمام شدن سخنش آرام بجوابش می پرداخت.

پیامبر صلی الله علیه وسلم اصحابش را چنان تربیت کرده بود که هرگاه لب مبارکش به سخن او می شد، تمام حاضران ساکت شده و سراپا گوش می شدند. و هرگاه سخن آنحضرت تمام می شد بدون آنکه سخنانشان با هم تزاخم کند ، با هر يك به نوبت حرف می زد .

سخنان رسول الله (صلی الله علیه وسلم) عمیق ، با محتوا ، انیق ، زیبا، سنجیده ، به مورد، موجز و رسا بود. اضافه گویی و کاستی در سخن او جای نداشت « و کان رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یتکلم بجوامع الکلم لا فضول و لا تقصیر» پیامبر صلی الله علیه وسلم از کلام بیهوده می پرهیزد: (کان رسول الله (صلی الله علیه و آله) یخزن لسانه الا عما یعنیه) (آداب سخن را کاملاً رعایت می کرد. و حتی با کسی سخن را به پایان نمی برد تا آن که طرف پایان ببرد:» **ما فاوضه احد فی حاجة او حدیث فانصرف حتی یكون هو الذی ینصرف مانازعه احد قط لحدیث فیسکت حتی هو الذی یسکت** « سخن را ادامه می داد تا طرف از ادامه آن صرف نظر کند.)

سیرت نویسان می نویسند که : پیامبر اسلام شمرده و آرام سخن می گفت « **اذا تکلم تکلم ونرا** » (او در گفتار صراحت لهجه و صدق در سخن داشت ،) (صدق الناس لهجة) در سخن گفتن سطح درك و فهم مخاطب را در نظر می گرفت : « انا معاشر الانبياء امرنا ان نکلم الناس علی قدر عقولهم » او شیرین سخن بود در عین حال سخن عمیق و زیبا و مبنی بر حق حرف می زد ، مزاح می نمود ولی در شوخی هایش به غیر از حق سخن نمی گفت: .پیامبر اسلام فصیح ترین سخن را داشت و لحن سخن او جالب و جاذب و شیرین بود. با صدای کوتاه سخن می گفت کسی را با سخن خویش نمی رنجانید: .

احترام به دیگران :

شما باید همانطور که دوست دارید مورد احترام دیگران قرار گیرید ، خودتان نیز به دیگران احترام بگذارید. متأسفانه جوانان امروزی ما طوری تصور میکنند همه چیز را می دانند و از همه چیز باخبر هستند و به اصطلاح خود را عقل کل می دانند اما همیشه وضع چنین نیست .

عدم تمسخر به اشتباهات دیگران:

خنه کردن به دیگران یکی از بدترین حرکاتی است که انسان آنرا انجام میدهد . هنگامی که شما اشتباهی مرتکب می شوید یا خرابکاری می کنید، تنها انتظاری که از دیگران دارید اینست که اشتباهات و خطاهای شما را به رویتان نیاورند و از آنها چشم پوشی کنند. از آن مهتر شما را به واسطه آنها مورد تمسخر قرار ندهند.

وقت شناس باشید:

مهمترین نقطه که در یک ملاقات بخصوص ملاقات های دیپلماتیک مهم و اساسی است همانا شناخت وقت است . باید کوشش بعمل آید تا مطابق پرتوکول از وقت تعیین شده صحبت اضافی بعمل نیاوریم . عدم مراعات وقت در روابط دیپلماتیک موجب بی نزاکتی های دیپلماتیک میگردد . ما باید احترام وقت دیگران را داشته باشیم . در ملاقات ها باید مطابق وقت موعده به جلسه و یا محل قرار ملاقات ها، حاضر شویم تاخیر در رسیدن به وقت ملاقات از اهمیت شما و از اهمیت صحبت تان می کاهد.

حفظ اسرار شخصی در حین صحبت:

آبرو، شرافت، صداقت و بصیرت بزرگترین و مهمترین عامل برای حفظ اعتبار یک فرد بشمار میرود . جزئیات زندگی شما باید محرمانه باقی بمانند، کوشش کنید سخن های غیر ضروری که ایجاب نمی کند گفته شود از ان خودداری نمایید.

عدم فخر فروشی:

کوشش کنید که در حین صحبت کردن لاف نزنید ، طوریکه میدانید دنیا امروزی انسان لافوک راخوش ندارد . افتخار به آبا و اجداد ، قوم و نصب خوب است ، ولی آنرا نباید به روی مردم گشید .

عدم دیدن به ساعت بطور مکرر:

هنگامی که در محفلی نشستہ باشید ، و یا هم با کسی ملاقات داشته باشید و یا هم مصروف صحبت باشید نباید به نگاه های مضطرب بسوی مخاطب بنگرید و یا به ساعت خود نگاه کنید ، مگر در حالتیکه بلافاصله قصد ترك آن محل را داشته باشید. اگر انسان در حین ملاقات متداوماً به ساعت خود نگاه کند ، برداشت جانب مقابل از این حرکت اینست که : شما دیگر از صحبت کردن و ملاقات خسته و بی حوصله شده اید و نمی خواهید دیگر صحبت جانب مقابل را استماع کنید . این عمل در عرصه دیپلماتیک مفاهیم خوبی ندارد. شخص مقابل حاضر نمیشود دیگر با شما ملاقات کند. این حرکت ها زیاتر وقت موجب سردی روابط بین البلدین هم میگردد.

در حین صحبت لعاب دهن را باید در کنترل داشت:

هست موارد که حین صحبت کردن تف دهان بعضی انسانها باد میشود . باید از چنین عمل خودداری نمود. این حالت سبب اذیت شنونده و مقابل میگردد و مناسب نیست.

در صحبت کردن گرفتن فاصله ، کنترل آب دهن ، وبوی دهن مهم بوده و تاثیر خوبی به جانب مقابل می گذارد. توجه به نظافت دهن قبل از ملاقات امر کاملاً ضروری و خوب است. در روایات اسلامی آمده است که : هرگاه پیامبر صلی الله علیه وسلم می خواست به مجالسی حاضر شود، وملاقاتی با مردم داشت، خود را طبق موازین اسلامی آرایش می داد، موهای خود را شانه می زد و حتی چنین روایاتی هم است که «و کان ینظر فی المرآه و یتمشط» پیامبر صلی الله علیه وسلم نه تنها لباس پاک و نظیف و مرتب می پوشید بلکه محاسن مبارك اش را شانه می زد . همیشه خوش بویی و عطر استعمال می کرد. پیامبر صلی الله علیه وسلم بوی خوش داشت و بوی خوشش دوست و دشمن را بخود جذب می کرد . خود پیامبر اسلام میفرماید : «ان الله یحب من عبده اذا خرج الی اخوانه ان یتھیا لهم و یتجمل» خداوند دوست دارد که بنده اش هرگاه می خواهد با برادرانش ملاقات کند، خود را آماده کند و برای آنها آرایش نماید .

فن تاثیر صحبت بادیگران

یادتان باشد در بسیاری از موارد برمبنای نوع صحبت کردتان، مورد قضاوت مردم قرار می گیرید. پیشنهاد تجربوب همین تا در این زمینه تمرین کنید تا بتوانید بهتر حرف بزنید. البته این به معنای این نیست که دیگران را فریب دهید .

شما باید صادقانه با دیگران روبه رو شوید. اما اگر خودتان می دانید که طرز صحبت کردنتان مناسب نیست، بهتر خواهد بود که کمی روی آن کار کنید تا بتوانید ارتباط بهتری با دیگران برقرار کنید.

چگونگی صحبت کردن و نوع کلام، نماینده نوع تفکر انسان را نشان میدهد. یعنی هر کلمه و یا هر اصطلاح را که در صحبت خویش بکار می برید ، نشان می دهید که شما به چه چیز و چگونه فکر میکنید ، همچنین نشان دهنده صفات شخصیتی ما به حساب می آید. بطور مثال نشان میدهد که : که شخص دارای شخصیت پرخاشگر است و یا شخصیت مهربان و پر عطوفت دارد ، انسانی حسود است و یا منطقی در قضاوت برخورد میکند و یا هم شخص بی منطقی است ، بطور خلاصه همه این مسایل در جریان صحبت معلوم و نمایان میگردد.

خواننده محترم !

در این بخش روی نکاتی تماس خواهیم گرفت، تا حد امکان با رعایت آن ما فرصت خواهیم یافت تا در صحبت ها تاثیر مثبت را به شنوینده خود بعمل آورده باشیم.

خواننده محترم!

طوریکه قبلاً تذکر یافت در قرآن عظیم الشان و احادیث نبوی برای سخن گفتن و کلام آدابی مطرح شده که با رعایت این آداب ، امکان آنرا به انسان مساعد می سازد تا ، در صحبت ها تأثیر صحبت مثبت را ملاحظه نماید .اولین نقطه در این تاثیر گذاری موضوع فصاحت کلام مطرح بحث است.

فصاحت در کلام:

در حدیث شریف در مورد اهمیت فصاحت در کلام آمده است: «**الفصاحة زينة الكلام**» (فصاحت زینت زبان و کلام است) و به اصطلاح فصاحت ؛ زبان و کلام هر دو را زینت می بخشد.

فصاحت چیست :

فصاحت در لغت به معنی خلوص چیزی را میگویند . و در اصطلاح، کلام فصیح عبارت از کلامی است که عاری از انواع تعقیدات باشد . هر زمانیکه یک کلام که از تنافر حروف، غرابت کلمات، کراهت در سمع خلاف قیاس صرفی، تنافر کلمات مجتمع و از ضعف تألیف، خالی و مبرا باشد، گفته میتوانیم که فصاحت کلام بوجه احسن آن حاصل گردیده است . هرگاه متکلم و گوینده دارای ملکه‌ای باشد که بتواند هدف خویش را به خوبی و با رساترین تعابیر به جانب مقابل ادا کند، فصیح نامیده می شود. و کلامش در مخاطب اش دارای تاثیر میباشد.

طوریکه در قرآن عظیم الشان در داستان موسی علیه السلام به موضوع فصاحت کلام چنین اشاره بعمل آمده است .

زمانیکه موسی علیه السلام برای ماموریت الهی توظیف میگردد، موسی علیه السلام از پروردگار خود خواهش بعمل می آورد که : پروردگارا ! برادرم هارون را که دارایی فصاحت کلام می باشد ، بحیث همکار بمن توظیف بفرما: « **و اخی هارون هو افصح منی لسانا** فارسله معی» (سوره قصص، 28 / 34) (برادرم هارون از من زبان فصیحتری دارد . پس او را با من منحیث دستیار و همکارم یکجا گسیل بدار).

علماء بدین باور اند که: **(بهترین کلام و سخن آن است که گوش شنوینده را اذیت نکند و فهم او را به زحمت نیندازد)**

مقام و منزلت فصاحت در کلام تا حدی است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: «**جمال الرجل فصاحة لسانه**»، (جمال و زیبایی شخص رسایی زبانش می باشد.)

بلاغت در کلام :

دومین نقطه در تاثیر گزاری کلام ، بلاغت کلام است. بلاغت در لغت به معنای وصول و انتهایست؛ و در اصطلاح عبارت است از مطابقت کلام با مقتضای (مقتضی) حال و مقام، به طور مثال در مقام تأکید، ایجاز و یا اطناب و طویل ساختن سخن، رعایت هر يك را بنماید. بسیاری از ناهنجاری‌های سخن ناشی از عدم رعایت موقعیت کلام است. (در سوره نساء آیه : ۶۳) «فاعرض عنهم و عظم و قل لهم فی انفسهم قولا بلیغا» از آنان روی بر تاب و پندشان ده و با آنها سخن رسا بگو.

بلاغت در سخن حتی شامل پرهیز از سوال نامناسب هم خواهد شد، در آیه 101 سوره مائده می خوانیم: «یا ایها الذین آمنوا لا تسألوا عن اشیاء أن تبدلکم تسؤکم» «ای اهل ایمان از چیزهایی که اگر برای شما آشکار گردد شما را اندوهناک می کند مپرسید. از علی کرم الله وجهه نقل شده که فرموده: لا تتکلمن اذا لم تجد الکلام موقعا (4) البته نباید هنگامی که برای کلام زمینه نیست سخن گفت. اقتضای بلاغت در سخن آن است که محدوده کلام نیز به تناسب موقعیتها رعایت گردد. در کلام علی کرم الله وجهه آمده است: الکلام کالدوا قلیله ینفع و کثیره قاتل (5) سخن همچون داروست، اندکش سود می بخشد و فراوانی آن کشنده است.

حفظ نرمی وملایمت زبان:

سومین نقطه در تاثیر گزاری کلام، مراعات کردن نرمی وملایمت کلام است، کلامی که نرم وملایم باشد تاثیر قوی بر جانب مقابل می گذارد. تأثیر لحن ملایم تا بدانجاست که خداوند به موسی و هارون می گوید: « فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى » (سوره طه آیه ۲۰ / ۴۴) (با او سخنی نرم گوید شاید که پند گیرد یا بترسد)، رمز موفقیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم علیرغم نبود امکانات وسیعی در فن نرمی کلام وملایمت نهفته بود:

« فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَا نَفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ » (آل عمران آیه ۱۵۹) (پس به برکت رحمت الهی با آنان نرمخو شدی و اگر سخت دل بودی قطعاً از اطرافت پراکنده می شدند).

یا استوار بودن کلام:

چهارمین نقطه در تاثیر گزاری کلام، سدید (درست، صحیح، استوار، محکم و استوار) بودن کلام است، این بدین معنا است هر چه کلام انسان با عقل و منطق و استدلال بیشتر استوار باشد میزان استحکام و تاثیر آن در بین شنونده بیشتر و بهتر خواهد بود. هر چه استحکام کلام بیشتر باشد ثبات و بقا آن هم بیشتر خواهد بود. اصولاً قرآن به دلیل آنکه سخنش یا با عقل همانگ است و یا با فطرت، از استحکام و استقامت خاصی برخوردار است. قرآن عظیم الشان در سوره احزاب آیه ۷۰ و ۷۱ در مورد سدید بودن کلام چنین می فرماید:

یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و قولوا قولا سدیداً. یصلح لکم اعمالکم و یغفر لکم

ذنوبکم» (ای مؤمنان از خدا پروا دارید و سخنی استوار گوید تا اعمال شما را به اصلاح در آورد و گناهانتان را ببخشد.) گویا از آثار سخن محکم، اصلاح اعمال و تطهیر انسان از گناه خواهد بود.

سهل وآسان بودن کلام:

پنجمین نقطه در تاثیر گزاری کلام، سهل وآسان بودن کلام است. به هر اندازه که کلام

انسان ساده و آسان باشد به همان اندازه فهم و تاثیر آن بجانب مقابل و شنونده بیشتر است .

قرآن عظیم الشان در سوره ص آیات (۳۷/ ۸۶) میفرماید : « قل ما أسألکم علیہ من اجرو ما انا من المتکلفین . » (بگو من مزدی بر رسالتم از شما طلب نمی‌کنم و اهل تکلف و تصنع نیستم .)

از آداب سخن گفتن آن است که کلام باید سهل آسان باشد. طوریکه خود قرآن عظیم الشان خود را به این صفت، موصوف کرده، و میفرماید :

« **و لقد یسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر** » (سوره قمر، آیات ۴۰ / ۵۴) (و قطعاً قرآن را برای پند آموزی آسان کردیم. پس آیا پند گیرنده‌ای هست؟ از فحوای این آیه متبرکه چنین استفاده بعمل می‌آید که سهولت در کلام، خود عاملی است برای یادگیری آسان و مقبولیت در سخن و لذا قرآن کریم دستور می‌فرماید که : کلام را با آسانی ادا کنید: « **فقل لهم قولا میسورا** » (سوره اسراء، آیات ۱۷ / ۲۸) (و با ایشان با ملایمت سخن بگو .)

لغو نبودن کلام:

ششمین نقطه در تاثیر گزاری کلام لغو نبودن کلام است ، این بدین معنی است که آن کلام قابل اعتنا نباشد . همان سخنی که از روی فکر و تأمل صادر نشود به منزله صدای گنجشکان است. و گاه به هر کلام قبیح نیز لغو گفته می‌شود. قرآن عظیم الشان در اوصاف بهشت میفرماید : « **لا یسمعون فیها لغوا و لا کذابا** » (سوره نبأ، 35 / 78) در آنجا نه بیهوده‌ای شنوند و نه یکدیگر را تکذیب کنند. همچنین در اوصاف مؤمنان می‌خوانیم: « **و الذین هم عن اللغو معرضون** » (مؤمنون، 3 / 23) آنان که از سخن بیهوده رویگردانند.

از موارد استعمال کلمه لغو می‌توان چنین نتیجه گرفت که یکی از آداب سخن آن است که کلام، همراه با نوعی فکر و مقبولیت ادا و صورت گیرد .

معروف بودن کلام:

هفتمین نقطه در تاثیر گزاری کلام معروف بودن کلام است . برای هر کاری که بواسطه عقل یا شرع، حسنش شناخته شده باشد کلام معروف نامیده می‌شود. و منکر آن است که به واسطه این دو مورد انکار قرار گرفته باشد .

معروف گاه صفت فعل قرار می‌گیرد، آن گونه که از آیه « **و أمر بالعرف** » (اعراف، 7 / 199) فهمیده می‌شود. و گاه صفت کلام قرار می‌گیرد. یعنی یکی از آداب سخن آن است که کلام متکلم باید از نظر عقل و شرع تحسین شده باشد . آن گونه که از آیات « **و قلن قولا معروفا** » (سوره احزاب، 33 / 32) و « **قول معروف** » (محمد، 47 / 21) فهمیده می‌شود.

حسن مطلع و حسن ختام:

هشتمین نقطه در تاثیر گزاری کلام حسن مطلع و حسن ختام کلام است ، این بدین

معنی است که آغاز سخن و انجام سخن و کلام باید با نام پروردگار باشد . المانی ها | ضرب المثل معروف دارد که میگویند : (اخرش اگر خوب باشد این بدین معنی است که همه اش خوب بود.)

هموطنان و خواننده گان گرامی!

درین ارتباط به جا بود تا تماس های درمورد شخص نیک نگر (اoptimist) و طرق تعبیر و افاده های خوشبینانه مثبت آن و شخص بد نگر (پessimist) و افاده های بدبینانه و منفی آن میداشتم. اما جهت طول بحث از آن خود داری میکنم. همچنان تأکید میدارم که بخش از سفارش ها و رهنمایی های فوق دقیقاً به شرایط خاص وضعیت، طرف و حالت متقابل، سطح برداشت و اندازه و توان آخذه و کفایت وفهم طرفین، وضع موجود و و دها موارد و شروط با تشخیص مشخص از وضع فرق کرده میتواند که باید حین افاده ها و اظهارات جدا به صورت انفرادی نیز در نظر گرفته خواهد شد.

فهرست مطالب :

- مقدمه
- زبان :
- زبان وسیله بیان تفکر:
- حرف زدن را باید از کلام پروردگار آموخت
- کلامی که جوابش ناخوشایند است نباید گفت
- هیچگاه به کسی دشنام ندهید!
- کنترل آواز در حین صحبت
- کنترل بر اعصاب در حین صحبت
- در حین صحبت کردن به دیگران اشاره و چشمک نزنید
- صحبت جانب مقابل را قطع نکنید!
- احترام به دیگران
- عدم تمسخر به اشتباهات دیگران
- وقت شناس باشید
- حفظ اسرار شخصی در حین صحبت
- عدم فخر فروشی
- عدم دیدن به ساعت بطور مکرر
- در حین صحبت لعاب دهن را باید در کنترل داشت
- فن تاثیر صحبت بادیگران
- فصاحت در کلام

- فصاحت چيست
- بلاغت در كلام
- حفظ نرمی وملايمت زبان
- يا استوار بودن كلام
- سهل وآسان بودن كلام
- لغو نبودن كلام
- معروف بودن كلام
- حسن مطلع و حسن ختام

آداب صحبت

تتبع ونگارش :امين الدين « سعیدی- سعيد افغانی »
مدیر مرکز مطالعات ستراتيجیکی افغان
ومسؤل مرکز فرهنگي د حق لاره- جرمني
مهتمم : دكتور صلاح الدين « سعیدی - سعيد افغانی »
مصحح: فضل احمد

ادرس : saidafghani@hotmail.com

جرمني ، شهر بول کولن - اپريل 2018